

Розвиток, бойове застосування та озброєння зенітних ракетних військ

УДК 355.457.2:358.11.6 (043.3)

М.О. Єрмошин, К.В. Закутін, Є.І.Ряполов, В.В. Шулежко

Харківський університет Повітряних Сил імені І. Кожедуба, Харків

ОСНОВНІ ПОНЯТТЯ ТАКТИКИ ЗЕНІТНИХ РАКЕТНИХ ВІЙСЬК

У статті розглядається основні поняття тактики зенітних ракетних військ та умовні позначення.

Ключові слова: *поняття, умовні знаки, зенітне ракетне прикриття, рішення, замисел бойових дій.*

Вступ

Постановка проблеми. Управління військами – процес цілеспрямованого впливу командирів, штабів на війська, що здійснюється для підтримання готовності військ до виконання завдань за призначенням, їх підготовки та успішного виконання ними завдань в ході ведення операцій (бойових дій) [2]. В процесі управління військами використовуються різні терміни військового призначення, скорочення та умовні знаки. Однією із основних завдань, що із цього виникає – це щоб не було неоднозначного, подвійного розуміння понять, скорочень, які використовуються в оперативних документах та умовних знаків, які використовуються у Збройних Силах України.

Аналіз літератури. В [1] наведені основні визначення зенітного ракетного призначення, але не всі терміни використовуються з тим поняттям, які в них закладені. В [4] наведено близько 1200 основних понять з теорії та практики діяльності ЗС України. В [3, 6] надано умовні знаки, які використовуються у війська (силах), а також основні скорочення, які використовуються в оперативних документах, але не вказані всі умовні знаки, а також скорочення, які використовуються в ЗРВ.

Мета статті: надати своє бачення тлумачення основних понять зенітного ракетного призначення, а також надати пропозиції щодо застосування умовних знаків в ЗРВ.

Основний матеріал

В результаті діяльності посадові особи можуть путати істинне тлумачення деяких термінів та понять зенітного призначення, що визначають сутність тактики ЗРВ. Тому для єдиного розуміння надаються *нові поняття* або уточнюються (табл., рис. 1, 2).

Тактика зенітних ракетних військ – складова частина воєнного мистецтва, що охоплює теорію і практику підготовки та ведення бойових дій зенітними ракетними підрозділами (військовими частинами та з'єднаннями).

Теорія тактики досліджує закономірності, принципи, характер і зміст бойових дій, розробляє способи його підготовки та ведення; вивчає бойові можливості військ і властивості системи зенітного ракетного прикриття воєнних об'єктів.

Принцип (правило, що виникло в результаті осмисленого досвіду людей) бойового застосування ЗРВ – постійна готовність ЗРВ до виконання завдань; зосередження основних зусиль; раптовість дій; активність, рішучість, стійкість і здатність дій в умовах застосування ВТЗ; рішучий маневр; взаємодія; управління; забезпечення. Практика тактики охоплює діяльність командирів, штабів і військ щодо підготовки і ведення бойових дій.

Вид – зовнішній обрис, подібних за побудовою та структурою.

Вид дій військ (сил) – обрис дій угруповання військ (сил) за метою, завданнями, простором і часом, способами виконання завдань.

До основних видів дій військ (сил) відносяться оборона і наступ, а також є територіальна, протиповітряна та протиракетна оборона, зенітне ракетне (ракетно-артилерійське) та винищувальне авіаційне прикриття воєнних об'єктів.

Під воєнними об'єктами, що прикриваються силами ППО (ЗРВ), слід розуміти об'єкти (важливі державні об'єкти – промислові, адміністративні центри, пункти управління та ін., а також збройні сили – угруповання військ, сил), стан яких впливає на хід і результати воєнних дій та які є об'єктами ударів для протилежної сторони [5].

Протиповітряна оборона (ППО) – комплекс заходів і бойових дій сил ППО з відбиття нападу повітряного противника і захисту воєнних об'єктів як у мирний так і воєнний час.

В Україні здійснюється *прикриття воєнних об'єктів від ударів повітряного противника* (ПВО) як сукупність зенітного ракетного (ракетно-артилерійського) прикриття, винищувального авіаційного прикриття, розвідки повітряного противника, РЕБ, заходів взаємодії, управління та забезпечення бойових дій

[1,5]. Нажаль протиракетна оборона теоретично можлива, а практично не реалізуємо у зв'язку з відсутніс-

тю в Україні сил і засобів повітряної та космічної розвідки старту балістичних ракет.

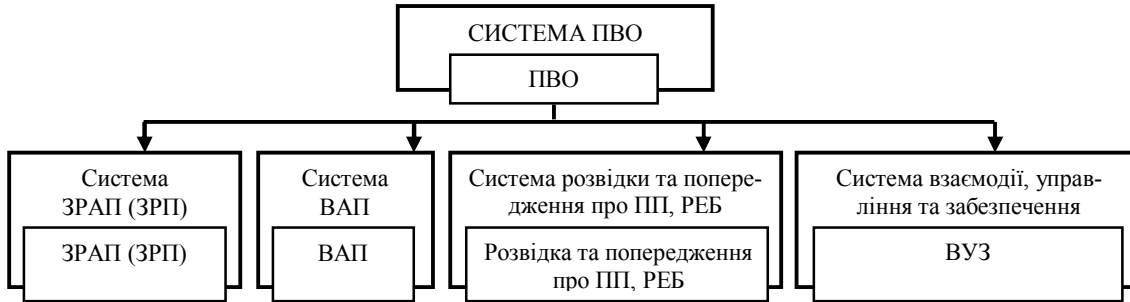

Рис. 1. Складові системи прикриття воєнних об'єктів від ударів з повітряного противника

Таблиця

Помилкове використання деяких понять

Потрібно	Помилково
бойове завдання	бойова задача (математична задача)
усвідомлення завдання	з'ясування завдання (миттєвий факт, не процес)
рішення на бойові дії приймається	рішення на бойові дії формується
замисел бойових дій – головна ідея рішення, особиста думка командира	замисел бойових дій – плануючий документ, замисел на бойові дії
підготовка до бойових дій	підготовка бойових дій
бойові можливості – це здатність виконати завдання	бойові можливості – це сукупність показників
зона вогню – це сполучення реалізованих зон поразення двох і більше цільових каналів	зона вогню – це простір , в межах якого ЗРВ можуть знищувати ЗПН противника
протиповітряний бій – узгоджені за метою, завданнями, простором і часом	протиповітряний бій – узгоджені за метою, завданнями, місцем і часом (три координати ХУЗ)
зона пораження	зона ураження (особового складу, ЗМУ)
завада (радіоелектронна)	перешкода (водна, наземна)
заглушення (радіоелектронне)	подавлення, придушення (людини)
цілевказівки, цілевказування (процес)	цілеуказання (правила української мови)
удавані позиції	хибні, оманні позиції
математичне сподівання	математичне очікування (машини)
бойова обслуга	бойовий розрахунок (за майно)
приховане управління (ховати)	скритне управління
на карту наноситься обстановка	на карту рисується обстановка

Зенітне ракетне прикриття воєнних об'єктів (ЗРПр) – це дії ЗРВ з прикриття важливих державних об'єктів і угруповань військ (сил), у тому числі і бойові дії. Воно здійснюється у мирний час, як дії чергових сил і воєнний час, як бойові дії, повинне бути круговим і все висотним, із зосередженням зусиль на найбільш імовірних напрямках дій повітряного противника, а головні вимоги: ефективність; стійкість.

Форма – зовнішній контур або вираження чогось (дії); установлений зразок (одяг).

Форма дій військ (сил) – зовнішнє вираження змісту способів дій. Відображає масштаб дій, особливості видів ЗС і родів військ (сил), а також характер завдань.

Застосування військ (сил) у збройній боротьбі здійснюється у формі операцій, бойових дій, битв, боїв і ударів.

Бойові дії угруповання ПС – це узгоджені за метою, завданнями, простором і часом, способами виконання бойового завдання дії угруповання ПС в операціях, між операціями або самостійно з метою відбиття ударів повітряного противника і прикриття воєнних об'єктів, а також завдання ураження об'єктам та угрупованням військ (сил) противника.

Бойові дії угруповання ЗРВ – це узгоджені за метою, завданнями, простором і часом, способами виконання бойового завдання дії угруповання ЗРВ в операціях, між операціями або самостійно з метою відбиття ударів повітряного противника і прикриття воєнних об'єктів.

Протиповітряний бій – це узгоджені за метою, завданнями, *простором і часом*, способами виконання бойового завдання дії зенітних ракетних частин і підрозділів з метою недопущення чи зриву ударів повітряного противника та прикриття *воєнних об'єктів*.

Військове формування – створене відповідно до законодавства України об'єднання (з'єднання, військова частина, підрозділ), яке призначене для оборони України, захисту її суверенітету, державної незалежності і національних інтересів, територіальної цілісності і недоторканості у разі збройної агресії шляхом ведення воєнних дій.

Угруповання ЗРВ – це військові формування різних видів Збройних Сил, родів військ (сил), спеціальних військ і тилу, що розгорнуті у бойовій поряток для виконання бойового завдання за призначенням і зведені у *систему зенітного ракетного прикриття* воєнних об'єктів.

Система прикриття воєнних об'єктів від ударів повітряного противника (система ПВО) – побудована по єдиному замислу і плану сукупність взаємодіючих, одночасно функціонуючих елементів системи зенітного ракетно-артилерійського прикриття, системи винищувального авіаційного прикриття, системи розвідки та попередження про повітряного противника, РЕБ, систем взаємодії, управління та забезпечення бойових дій, кожна з яких виконує одну чи декілька функцій розвідки та боротьби сил ПВО з силами та засобами повітряного противника під час виконання бойових завдань угруповань ЗРВ і РТВ ПС, військових частин і підрозділів ППО об'єднань СВ і ВМС [1, 5].

Система ПВО будується за ознаками: ієрархічною та функціональною. Ієрархічна ознака визначається організаційно-штатною структурою військ (сил). За функціональною ознакою система ПВО включає взаємозалежні компоненти з відповідним вкладом їх в ефективність функціонування системи ПВО (рис. 1).

Система зенітного ракетного прикриття воєнних об'єктів – це сукупність взаємодіючих і одночасно функціонуючих компонент (систем зенітного ракетного вогню, розвідки, управління, забезпечення бойових дій) та елементів (зенітні ракетні частини і підрозділи та інші, їх зони, рубежі, виявлення, вогню, що реалізуються):

– елементи системи вогню – зенітні ракетні підрозділи (частини), їх зони вогню (напрямки, рубежі) (ЗРК, ЗРС, КП, бойові обслуги);

– елементи системи розвідки – підрозділи розвідки зенітних і радіотехнічних частин, КП та їх зони виявлення (напрямки, рубежі), бойові обслуги;

– елементи системи управління – органи та пункти управління (КП, тилловий ПУ), підрозділи управління (зв'язку й автоматизації) та їх зони;

– елементи системи забезпечення – підрозділи забезпечення й обслуговування.

Властивості функціонування системи такі: ефективність і стійкість, комунікативність, прихованість, адаптивність, ешелонування, шаруватість, рефлексивність, оперативність, контрольованість. Вони характеризуються показниками, критеріями та нормативами (просторові, часові, імовірнісні та ін.).

Структура системи ЗРП як взаємне розташування її елементів і сукупність зв'язків і відношень між ними, що забезпечує цілісність цієї системи та здатність угруповання ЗРВ до виконання бойових завдань з урахуванням основних властивостей взаємопов'язаних і взаємодіючих систем вогню, розвідки, управління, забезпечення. Вона повинна бути пристосована до змін умов обстановки та стану військ.

Система зенітного ракетного вогню – це організоване й узгоджене за метою, завданням, простором і часом сполучення зон вогню зенітних ракетних частин і підрозділів, що реалізуються, які розгорнуті в бойовий порядок для виконання бойового завдання.

Зона зенітного ракетного вогню підрозділу (частини) – це сукупність зон поразення ЗРК (зон вогню), що реалізуються за простором і часом удару ЗПН при можливих варіантах дій бойових обслуг.

Спосіб дій – дії, що застосовуються при виконанні роботи.

Спосіб бойових дій військ (сил) – це порядок і тактичні прийоми застосування сил і засобів для вирішення завдань в операції (бою).

Тактичний прийом – це частина способу бойових дій військ (сил).

Спосіб бойових дій угруповання ЗРВ – це порядок бойового застосування військових формувань ЗРВ для виконання завдання.

Основні способи бойових дій: одночасне або послідовне знищення противника (ведення вогню); дії військ (сил) у межах одного або декілька районах бойових дій; зосередження або розосередження зусиль військ (сил); застосування спеціалізованих військ (сил) та ін.

Варіант бойових дій військ (сил) – один або кілька способів бойових дій, що визначив командир (особа приймаюче рішення).

Підготовка бойових дій – це комплекс заходів, які проводяться командиром, штабом, службами і підрозділами з організації і забезпечення виконання поставленого бойового завдання. Вона включає: вироблення та прийняття рішення на бойові дії; постановку завдань підлеглим підрозділам; планування бойових дій; безпосередню підготовку підрозділів до бойових дій та організації взаємодії, управління забезпечення, бойового чергування. Командир повинен приймати рішення на бойові дії, а не формулювати його, тому що *рішення на бойові дії* – це ретельно обміркований, строго сформульований і оформлений у виді бойового документа встановленого зразка відповідь на питання: як наявними силами і засобами, при раціональному застосуванні наявних ресурсів у конкретних умовах обстановки виконати поставлене бойове завдання з максимальною ефективністю за відведений час.

Рішення на бойові дії включає: замисел бойових дій; бойові завдання підлеглим; питання організації взаємодії, управління, забезпечення бойових дій.

Основа рішення на бойові дії складає замисел бойових дій, який є особистою думкою командира та відображає головну ідею у змісті рішення. Тому він не може бути плануючим документом [3].

До *структури замислу бойових дій* командира доцільно включити такі елементи: об'єкти, угруповання військ (сил) і напрямки, на прикритті яких зосереджуються основні зусилля; способи (варіанти) бойових дій і тактичні прийоми, заходи щодо омані противника; бойовий порядок та варіанти маневру підрозділів та умов його здійснення, значення основних показників властивостей системи зенітного ракетного прикриття воєнних об'єктів (бойових можливостей військової частини та підрозділів ЗРВ).

Постановка завдань підлеглим здійснюється *бойовими розпорядженнями* (форма доведення завдань до військ), у яких є: висновки із оцінювання повітряного противника; головна ідея замислу; бойове завдання; завдання сусідів і основні питання взаємодії; порядок управління; норми витрат матеріально – технічних засобів; порядок затвердження рішення та строки роботи.

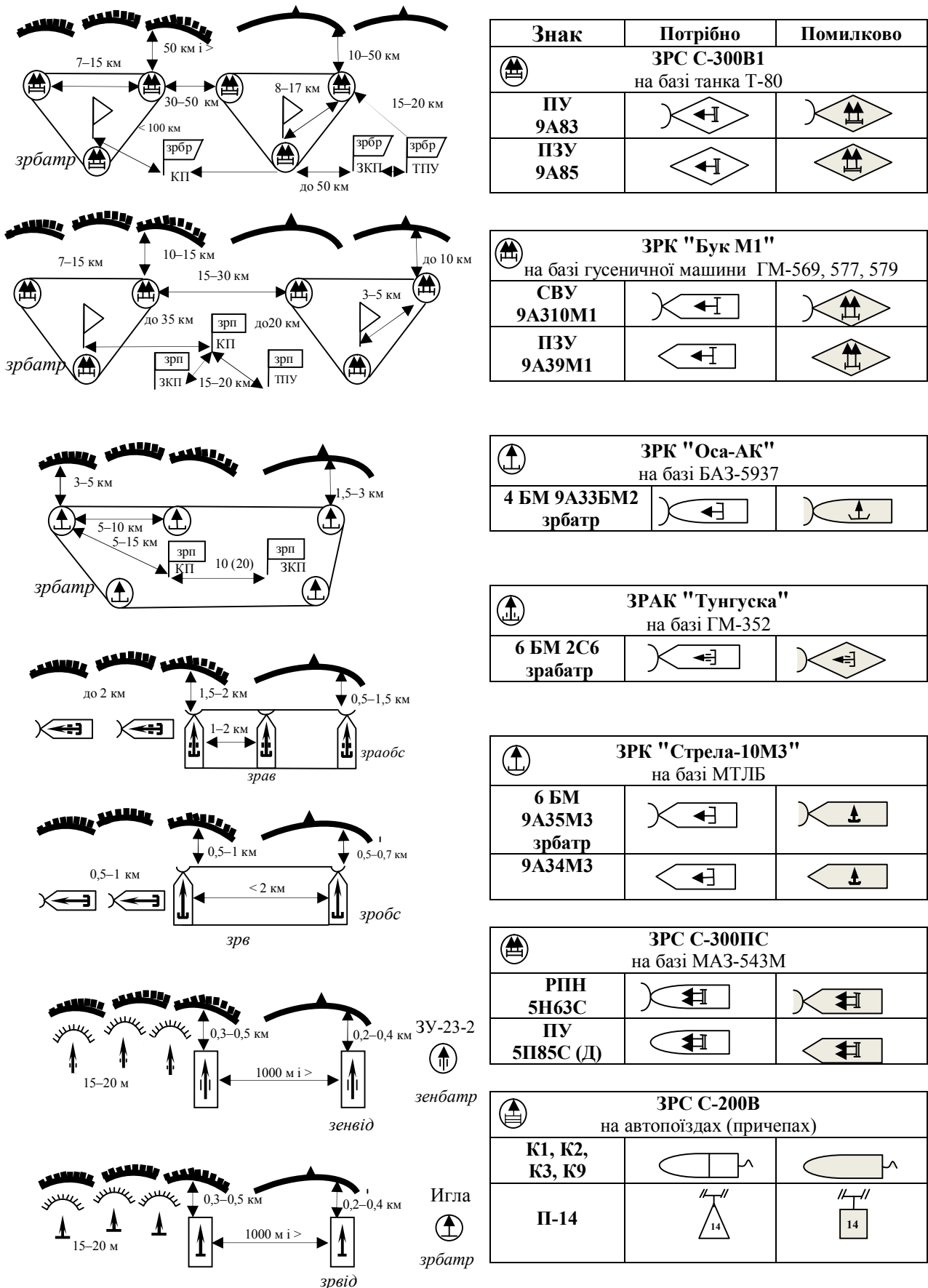

Рис. 2. Умовні позначення угруповання ЗРВ в обороні та наступі

Бойові можливості зенітних ракетних частин і підрозділів – це здатність виконати бойове завдання щодо знищення ЗПН та прикриття воєнних об’єктів

від ударів повітряного противника з витратою визначених ресурсів за встановлений час у конкретних умовах обстановки. Вони складаються з вогневих, манев-

рених, розвідувальних можливостей, а також з прикриття, з переходу в готовність до бою, з накопичення ракет. Оцінка їх здійснюється значеннями відповідних показників, критеріїв і нормативів.

Маневр військ (сил) – це організована зміна позицій до початку та під час бойових дій на новий напрямок (рубіж, у новий район) з метою заняття вигідного положення, створення резерву, відновлення порушеної системи та ін.

Основними способами здійснення маневру є: згортання (розгортання в новому районі) військ (сил) у бойовій порядку; марш (рух своїм ходом); перевезення різними видами транспорту (залізничним, морських, річним, повітряним); комбінований спосіб.

Марш – це організований рух військ (сил) дорогами або колонними шляхами з метою прибуття у призначений район за встановлений час. *Перевезення* – це сукупність заходів з маршру до станції навантаження ОВТ, навантаження та посадка особового складу, рух транспорту, розвантаження та руху в призначений район.

Основні поняття зенітного ракетного призначення графічно відображаються в бойових порядках за допомогою умовних позначень та скорочень. Для нанесення обстановки на карту використовують умовні знаки, які наносяться тонкими лініями, не забуваючи топографічної основи карти (схеми) та написів на ній.

В деяких випадках на карту наносяться не тільки зенітні ракетні дивізіони (батареї) на стартових позиціях, а наносяться і бойові машини. Необхідно враховувати на якій базі (танковій, гусеничній машині, автомобільній) зроблено ЗРК (ЗРС). ЗРС С-300В1 зроблено на базі танка Т-80, тому для позначення бойових машин необхідно використовувати умовний знак танка (рис. 2) [6]. ЗРК "Бук-М1" зроблено на базі гусеничних машин (ГМ-569, 577, 579), ЗРК "Тунгуска" –

ГМ-352, ЗРК "Стрела-10М3" – на МТЛБ (багатофункціональний тягач легкий броньований), тому для позначення бойових машин є умовний знак гусеничного тягача, ЗРС С-300ПС – на базі МА3-543М, а ЗРК "Оса-АК" – на базі БА3-5937, тому для позначення бойових машин є умовний знак автомобіля

Висновок

Тлумачення основних понять зенітного ракетного призначення надані з огляду проблемних питань, які найбільше, на думку авторів, відповідає тому значенню, що в них закладається, показане правильне і помилкове формулюються деяких понять.

Умовні знаки, які надані для графічного відображення бойових машин зенітних ракетних комплексів відповідають позначенню того базового шасі, на якому змонтовано озброєння та військова техніка.

Список літератури

1. Синтез адаптивних структур системи зенітного ракетно-артилерійського прикриття об'єктів і військ та оцінка її ефективності: Монографія / М.О. Єрмошин та ін. – Х.: ХУПС, 2006.
2. Довідник з ППО. – К., 2003.
3. Порядок оформлення оперативних документів (додаток 2 до Наставови з оперативної роботи органів військового управління ЗС України). – К.: ГОУ, 2008.
4. Тлумачний словник офіцера ППО з оперативно-тактичної підготовки / О.М. Шмаков та ін. . – Х.: ХВУ, 2000.
5. Єрмошин М.О. Боротьба в повітрі: Навчальний посібник / М.О. Єрмошин, В.М. Федай. – Х.: ХВУ, 2004.
6. Особливість понять зенітного ракетного призначення й умовних позначень. / М.М. Романюк та ін. // Системи озброєння та військової техніки. – 2011. – № 2 (22). – С. 69-77.

Надійшла до редколегії 15.03.2012

Рецензент: д-р військ. наук проф. Г.А. Дробаха, Харківський університет Повітряних Сил ім. І. Кожедуба, Харків.

ОСНОВНЫЕ ПОНЯТИЯ ТАКТИКИ ЗЕНИТНЫХ РАКЕТНЫХ ВОЙСК

М.А. Ермошин, К.В.Закутин, Е.И.Ряполов, В.В. Шулежко

В статье рассматриваются основные понятия зенитного ракетного назначения и условные обозначения.

Ключевые слова: понятие, условные знаки, зенитное ракетное прикрытие, решение, замысел боевых действий.

THE MILITARIANS CONCEPTS OF ZENITHAL ROCKET SETTING

M.O. Ermoshin, K.V.Zakutin, E.I.Ryapolov, V.V Shulezhko

In the article examined basic concepts of the zenithal rocket setting and conditional denotations.

Keywords: concept, conventional signs, zenithal rocket protection, decision, project of battle actions.